ทิศทางการพัฒนาด้านการเกษตรและการวิจัยเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

ดร.นิพนธ์ พัวพงศกร[1*]

Dr.Nipon Poapongsakorn[1*]

การพัฒนาด้านการเกษตรและการวิจัยเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจ: นัยต่อทิศทางการพัฒนาด้านการเกษตร, ความท้าทายที่สำคัญที่มีต่อภาคการเกษตรประเทศไทย, ทิศทางการวิจัยการเกษตรในระดับประเทศ รวมทั้งทิศทางการพัฒนาและวิจัยในระดับชุมชน

1. การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจ: นัยต่อทิศทางการพัฒนาด้านการเกษตร

ปัจจุบันเมื่อมองในเรื่องของทิศทางการเปลี่ยนแปลงของประเทศในกลุ่มเอเชีย จะมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจใน 3 ด้านใหญ่ๆ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคการผลิต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคการเกษตร และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริโภค

ก) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคการผลิต: ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

การเปลี่ยนแปลงอันนี้จะทำให้เกิดความเลื่อมล้ำด้านรายได้ ประเทศในกลุ่มเอเชียพัฒนาได้ดีเกือบทุกด้านยกเว้นในด้านความเลื่อมล้ำที่ยังคงมีอยู่ วิธีที่วัดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคการผลิตนี้ จะวัดจากสัดส่วนรายได้ของภาคการเกษตร (Agricultural GDP, ณ ปัจจุบันประมาณ 11%) และวัดจากสัดส่วนแรงงานภาคเกษตร (ณ ปัจจุบันประมาณ 40%)

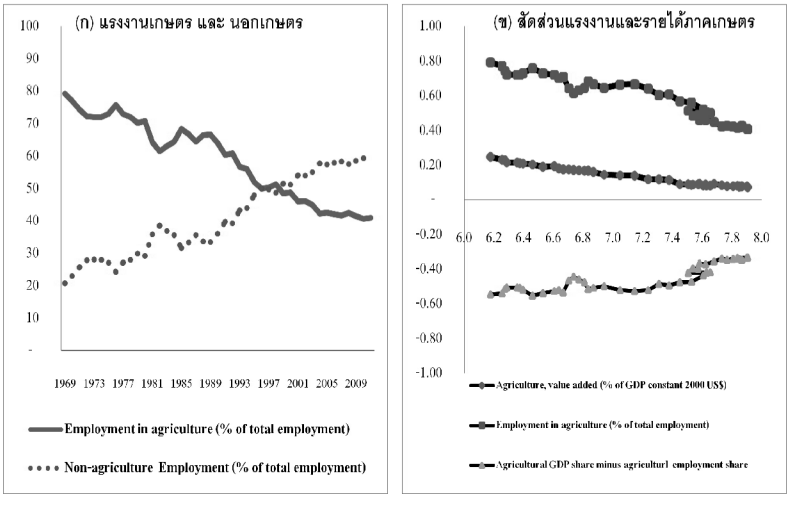

Figure 1 Calculated from National Statistical Office.

---

[1] สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
บรรยายในการประชุมวิชาการเกษตร ครั้งที่ 15 งานวันเกษตรภาคอีสานประจำปี 2557 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 28 มกราคม 2557

* Corresponding author: nipon@tdri.or.th

จาก **Figure 1** จะเห็นได้ว่าเมื่อนำสัดส่วน GDP-สัดส่วนแรงงานภาคเกษตร จะพบว่ารายได้ภาคการเกษตรในแถบเอเชียจะมีน้อยกว่ารายได้นอกภาคการเกษตร (กราฟติดลบ) ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกามีรายได้ภาคการเกษตรกับรายได้นอกภาคการเกษตรใกล้เคียงกัน คือ เป้าหมายของการพัฒนาเพื่อให้มีความใกล้เคียงกันในที่สุด แต่ประเทศไทยยังห่างอยู่มาก ประเทศในเอเชียมีข้อแตกต่างจากประเทศทั่วโลกอื่นๆ ใน 2 เรื่องใหญ่ๆ คือ 1.ในด้านการพัฒนาการเจริญเติบโตแบบมีความเป็นธรรม ประเทศไทยจะทำอย่างไรให้การถือครองที่ดินมีความเป็นธรรม เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน เช่น ในเขตภาคอีสานกว่า 90% ในภาคกลางมีเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินประมาณ 50% เพราะมีการเช่าที่ดิน 2.ประเทศในเอเชียสามารถแก้ปัญหาความอดอยากได้ ประเทศในเอเชียทำให้ราคาข้าวต่ำเพื่อทำให้คนจนในเมือง ข้าราชการในเมืองมีข้าวบริโภค และค่าจ้างในเมืองต่ำ ทำให้รายได้ต่อภาคเกษตรต่อหัวจึงต่ำ แต่สิ่งที่เอเชียไม่ประสบความสำเร็จคือ ไม่สามารถปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากเศรษฐกิจชนบทที่พึ่งเกษตรไปเป็นเศรษฐกิจชนบทที่ไปพึ่งอุตสาหกรรม พึ่งการบริการ สัดส่วนรายได้การเกษตรลดลงเร็วมากเหลือ 10-20% แต่สัดส่วนการจ้างงานอยู่สูงมากถึง 25%-50% ทำให้เกษตรกรเป็นประชากรกลุ่มใหญ่และรัฐบาลมักใช้นโยบายประชานิยม

ข) การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างภาคการเกษตร

การเปลี่ยนแปลงด้านนี้สามารถวัดได้จากขนาดฟาร์ม คือ วัดจากผลิตภาพแรงงานและผลิตภาพต่อไร่และขนาดฟาร์ม หรือดูเรื่องการใช้เทคโนโลยี เช่น เวียดนามกับประเทศจีนต่างกับประเทศไทยเพราะมีพื้นที่น้อย พื้นที่มีขนาดเล็กต่อเกษตรกร ทำให้ประเทศเหล่านี้ต้องเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้มากขึ้นซึ่งต่างจากประเทศไทยมีที่ดินมาก แต่กำลังจะขาดแคลนแรงงาน ดังนั้นโจทย์ประเทศไทยไม่ใช่โจทย์เพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงด้วยการไปเร่งใส่ปุ๋ย เป็นต้น แต่ควรเน้นไปที่การเพิ่มผลผลิตต่อแรงงาน ประเทศไทยมีแนวโน้มขนาดฟาร์มใหญ่ขึ้นแต่ขาดแคลนแรงงานเพราะมีที่ดินเหลือ ฟาร์มที่ใหญ่สุดในโลกคือ ฟาร์มของประเทศออสเตรเลีย รองมาเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยจึงต้องใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมากขึ้นเพราะพื้นที่ใหญ่ จากการสำรวจใน 5 ปีที่ผ่านมาพบว่า เกษตรกรไทยใช้เทคโนโลยีที่ลดแรงงาน ลดต้นทุน ลดการใช้สารเคมี

Table 1 Total Farm Machines in 10 years: National Statistical Office

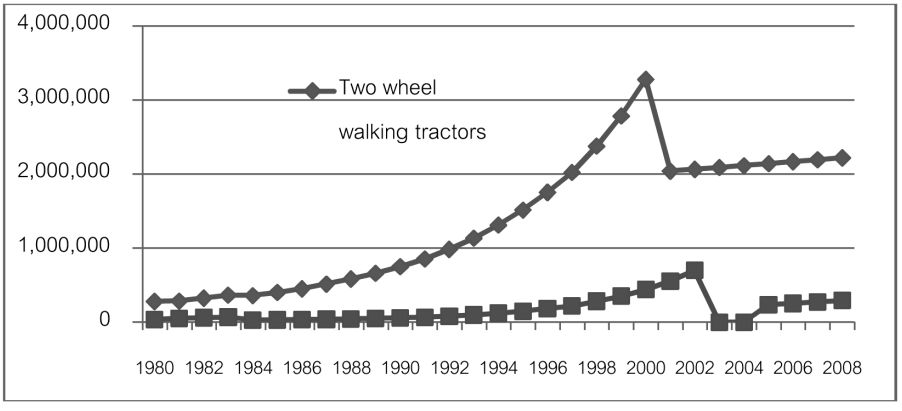

Table 2 Survey of changing technology during 5 years

ร้อยละของการเปลี่ยนแปลง	ทั่วประเทศ		ภาคกลาง		ภาคอิสาน	
	5 ปีที่แล้ว	ปัจจุบัน	5 ปีที่แล้ว	ปัจจุบัน	5 ปีที่แล้ว	ปัจจุบัน
ชาวนามีแนวโน้มเลือกซื้อพันธุ์ข้าวใหม่ เพื่อขจัดการปลอมปนมากขึ้น	48.8	57.9				
ชาวนาเตรียมดินโดย ปั่นดิน มากขึ้น ภาคกลาง ไถปั่นอย่างเดียวมากสุด	20.9	21.4	30.5	31.2	12.3	12.3
การใช้เครื่องหว่านเมล็ดพันธุ์แบบสะพายหลัง เป็นที่นิยมในภาคกลาง	13.1	15.8	22.6	28.8	2.4	2.6
ชาวนาภาคกลาง หันมาใช้ รถปลูกข้าว เพื่อประหยัดแรงงาน	7.4	23.3	45.5	66.7	0.0	2.0
วิธีโยนกล้า มีแนวโน้มจะได้รับความนิยม มากขึ้น แต่ยังไม่มาก	0.0	8.2	0.0	20.8	0.0	2.0
รถเกี่ยวนวดข้าว เป็นที่นิยม ทั่วทุกภาค เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน	65.6	68.8	82.6	85.2	49.4	52.9
การจ้างรถขนข้าวไปขาย เป็นที่นิยม เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน	69.9	74.2	83.9	90.3	56.5	58.7
ชาวนามีแนวโน้มจะใช้สารชีวภาพ มากกว่า 5 ปีที่แล้ว	16.3	17.9				

ค) การเปลี่ยนแปลงด้านแบบแผนการบริโภค

คนที่มีรายได้สูงมีการลดการบริโภคอาหาร รวมทั้งจะเปลี่ยนค่านิยมจากการบริโภคอาหารพวกแป้งไปเป็นอาหารพวกโปรตีน ผัก ผลไม้มากขึ้น จะมีการขยายตัวของห้างสรรพสินค้า ซุปเปอร์มาเก็ตสมัยใหม่มากขึ้น ทำให้ต้องการพืช ชีวพลังงานมาทดแทนมากขึ้น เช่น อ้อย, มัน, ปาล์ม และยาง ในตัวอย่างการพัฒนาเรื่องข้าว การบริโภคข้าวใน 10 ปี ข้างหน้าจะเพิ่มช้ามาก และจะลดลงในเวลาถัดไป สาเหตุที่ลดลงเพราะอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรน้อย มีการอพยพประชากรจากชนบทสู่ในเมืองที่มากขึ้น ทำให้มีการบริโภคข้าวลดลงไปด้วย ทั่วโลกบริโภคลดลงแต่ข้าวยังคงเป็นปัญหาเพราะพื้นที่ปลูกข้าวลดลง โดยเฉพาะพื้นที่นอกเขตชลประทานเนื่องจากหันไปปลูกพืชอื่นๆ อัตราการเพิ่มผลผลิตต่อไร่เพิ่มช้ากว่าประชากร ชาวนาไทยในอนาคตไม่แจ่มใส เพราะประเทศพม่าและเวียดนามจะส่งออกข้าวไปมากกว่า สภาพพื้นที่ปลูกข้าวที่ดีจะอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำอิระวดีเป็นอันดับหนึ่ง รองมาเป็นเขตลุ่มน้ำโขง และเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นอันดับสาม ส่วนประเทศไทยจะมีตลาดข้าวคุณภาพดีเป็นการทดแทน ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาข้าวคุณภาพดีมีปริมาณเพิ่มขึ้น การค้าข้าวคุณภาพสูงมีปริมาณเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าจาก 7.4 ล้านตันในกลางทศวรรษ 1990 เป็น 21.3 ล้านตันในปี 2010-2012

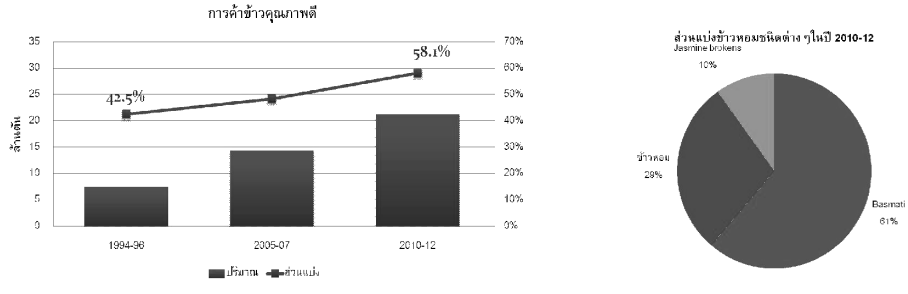

Figure 2 The proportion of high quality Thai-grain market

สำหรับอนาคตข้าวไทย การจำนำข้าวไม่ใช่ทางออกของการแก้ปัญหาความเลื่อมล้ำของสังคมชนบท แต่สร้างความเลื่อมล้ำในรูปใหม่ คือ โรงสีข้าวได้ผลประโยชน์ทดแทนและทำให้คุณภาพข้าวไทยต่ำลงในที่สุด การแก้ปัญหาระยะยาว คือ มีมาตรการในการเพิ่มผลิตภาพของแรงงาน โดยการส่งเสริมการทำ

ฟาร์มขนาดใหญ่รวมถึงหาแนวทางสนับสนุนชาวนารายเล็กให้รวมกลุ่มทำนาแปลงใหญ่ มีการปรับที่ดินให้เครื่องจักรเข้าได้ มาตรการที่สอง คือ โยกย้ายแรงงานส่วนเกินออกจากภาคเกษตรให้เหลือ 10% เมื่อมีแรงงานภาคเกษตรลดลงใกล้เคียงกับสัดส่วนรายได้นอกภาคเกษตร การอุดหนุนภาคเกษตรจะไม่ต้องใช้งบประมาณมาก แต่หากยังต้องการอุดหนุนเกษตรกรที่รายได้ต่ำช่วยคนจนยังมีความจำเป็น

2. ความท้าทายที่สำคัญต่อภาคการเกษตรไทย

ความท้าทายที่มาจากภายนอก คู่แข่งในเอเชียมีความได้เปรียบด้านต้นทุนและฐานทรัพยากร โดยเฉพาะพม่า และราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก โดยเฉพาะราคาข้าวผันผวนมาก เกิดความผันผวนของภูมิอากาศและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภาวะน้ำท่วม-น้ำแล้ง โดยเฉพาะในรอบ 25 ปีที่ผ่านมาน้ำท่วมและเกิดภาวะแห้งแล้งเป็นอย่างมากทำให้ผลผลิตข้าวตกต่ำ ต่อมาความท้าทายภายในประเทศ คือ คนหนุ่มสาวละทิ้งการเกษตร ปัญหามลพิษ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ทำไมข้าวหอมมะลิไม่หอมเหมือนเดิม เกี่ยวข้องกับปริมาณผลผลิตไหม ต้องหาคำตอบ และการระบาดศัตรูพืชรุนแรงขึ้นเพราะการทำนาติดต่อกัน เพลี้ยระบาดเกิดถี่ขึ้นเพราะการปลูกข้าวต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเกษตรไทย

การพัฒนาภาคเกษตรไทยต้องเน้น 4 ยุทธศาสตร์ 1) ยกระดับรายได้เกษตรกร: เพิ่มรายได้ต่อหัว โดยลดจำนวนเกษตรกร เพิ่มขนาดฟาร์ม 2) เพิ่มรายได้จากการเพิ่มมูลค่าและคุณภาพสินค้า ผลิตภัณฑ์ใหม่ 3) อุดหนุนเกษตรกรที่อนุรักษ์ทรัพยากรเกษตรสำคัญ เพราะทรัพยากรเกษตรเป็นเรื่องสำคัญทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งเราไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องนี้ และ 4) โยกย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตร โดยการสร้างงานในชนบท อพยพคนออกจากภาคเกษตรอีกประมาณ 30% ในระยะ 10-20 ปีข้างหน้านี้

ยุทธศาสตร์ในการเพิ่มรายได้โดยดูจากรายได้ต่อหัว วัดจากผลิตภาพต่อแรงงานคูณด้วยราคาข้าว จึงต้องยกผลิตภาพต่อแรงงาน และยกระดับราคาข้าว ซึ่งวิธีการคือลดจำนวนชาวนาพร้อมกับเพิ่มขนาดแปลงนา นโยบายปรับเปลี่ยนการผลิต/การส่งออกจากปริมาณส่งออกอันดับ 1 เป็นการผลิต/การส่งออกข้าวคุณภาพ เพื่อขายข้าวราคาสูง (Price) ขายข้าวคุณภาพชนิดต่างๆ นโยบายลดจำนวนชาวนา ด้วยการการพัฒนาเศรษฐกิจแนวใหม่ สร้างงานนอกภาคเกษตรในชนบท ยกคุณภาพการศึกษา/ความรู้ในการประกอบอาชีพนอกเกษตร สู่พืช/สินค้าเกษตรอื่นที่มีอัตราผลตอบแทนสูงกว่า เช่น พืชพลังงาน (อ้อย มันสำปะหลัง)

นโยบายเพิ่มขนาดฟาร์ม เพื่อผลิตภาพแรงงานเพิ่ม (Labor productivity) ถ้าเพิ่มขนาดฟาร์มและใช้จักรกลการเกษตรมากขึ้น และยังต้องการการแก้ไขกฎหมายเช่านาที่ลำเอียงเข้าข้างผู้เช่า ในอนาคตเกษตรกรรายเล็ก-กลางต้องมีการสนับสนุนการรวมกลุ่มชาวนาเพื่อใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่/จัดรูปที่ดิน หรือผลิตการค้าข้าวคุณภาพสูงที่ผู้บริโภคไว้ใจ การวิจัยสนับสนุนการทำฟาร์มขนาดใหญ่ จัดทำนโยบายนำที่ดินที่เหลือไปปลูกป่า/อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ต้องทำนโยบายเพิ่มคุณภาพข้าว และยกระดับราคาข้าว การวิจัยการตลาดร่วมกับภาคเอกชน: ทำการตลาดเฉพาะ (niche market) เช่นการวิจัยการตลาดที่ให้ผู้บริโภคยินดีซื้อขายราคาสูงขึ้น เช่น ชอบซื้อข้าวแบบไหน การรณรงค์การตลาดข้าว การทำลิขสิทธิ์และทำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (geographical indication) เพื่อขายข้าวให้ได้ราคาดีต้องมีกระบวนการสนับสนุนมาช่วยทำการตลาดโปรโมทสินค้าด้วย

3. ทิศทางการวิจัยเกษตรระดับประเทศ

บทบาทการวิจัยและพัฒนาภาคเกษตรที่ผ่านได้ทำในเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานซึ่งทำไปเสร็จแล้ว ในปัจจุบันผลผลิตการเกษตรที่เพิ่มขึ้นมาจากการลงทุนในเครื่องจักร มาจากผลการวิจัย อัตราตอบแทนจากการวิจัยสูงมากถึงร้อยละ 30 แต่ภาครัฐยังไม่เห็นความสำคัญด้านนี้ เพราะการลงทุนวิจัยกว่าจะได้ผลใช้เวลานานทำให้รัฐบาลขาดความสนใจในการลงทุน การวิจัยและพัฒนาภาคเกษตรที่ผ่านมาเทคโนโลยีส่วนใหญ่เป็น “การปรับปรุงพันธุ์/การผสมพันธุ์เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่” (productivity) ในระยะหลังเริ่มมีเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น พันธุ์ทนแล้ง พันธุ์ทนน้ำท่วม ต้านทานศัตรู กระบวนการผลิตที่ลดการใช้สารเคมี ความรู้ด้านเทคโนโลยีชีวภาพ ช่วยให้

งานวิจัยด้านปรับปรุงพันธุ์รุดหน้ามากขึ้น เช่น พันธุ์ที่มีธาตุอาหารเฉพาะ สร้างกลิ่นข้าว ข้าวชลสิทธิ์ทนน้ำท่วม พืชพันธุ์ลูกผสมที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น สิ่งเหล่านี้เกิดจากภาครัฐในอดีตให้ความสำคัญกับด้านนี้มา

แต่ขณะนี้เราเริ่มมีปัญหาขาดแคลนนักวิจัย คนเรียนด้านเกษตรลดลง ปัญหาการจัดสรรทุนวิจัย ปัญหาจาก GMO เงินวิจัยยังเอาไปใช้ในงานส่งเสริม ซึ่งประเทศไทยมีเงินวิจัยน้อยกว่าประเทศเพื่อนบ้าน โดยใช้เงินวิจัยไปในทิศทางทำให้ธุรกิจเอกชนและรายใหญ่ได้ประโยชน์มากว่าการวิจัยที่ทำให้รายเล็กหรือเกษตรกรได้ประโยชน์ ใช้งบวิจัยไปในพืชที่มีการแข่งขันกันไม่ได้มากกว่าใช้เงินไปในงานวิจัยพืชที่สามารถแข่งขันได้ ขาดการจัดทำฐานข้อมูลที่ดี มีจำนวนนักวิจัยค่อนข้างน้อย มีบุคลากรวุฒิปริญญาเอกน้อยกว่าสาขาอื่นๆ นักวิจัยข้าราชการไม่มีอนาคต มีขนาดโครงการวิจัยเล็กไม่สามารถทำการวิจัยได้ต่อเนื่อง อาจารย์ใหม่ขอทุนได้ยาก อาจารย์อาวุโสไปเป็นผู้บริหารส่วนใหญ่ โจทย์วิจัยถูกครอบงำขาดการจัดความสำคัญของโจทย์วิจัยในระดับประเทศ โจทย์วิจัยเกษตรปัจจุบันซับซ้อนกันมากทั้งระดับชาติและระดับชุมชน ปัจจุบันซับซ้อนทั้งด้านวิทยาศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ขาดการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เงื่อนไขความสำเร็จในงานวิจัยชุมชนจึงต้องมีความสามารถในการระบุปัญหา และต้องได้รับความร่วมมือกับเกษตรกร

แนวคิด-ยุทธศาสตร์การจัดสรรทรัพยากรเพื่อยกศักยภาพการวิจัยเกษตร: บริบทด้านวิทยาศาสตร์ บริบทเชิงนโยบายและบริบทเชิงสถาบัน

ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณวิจัยตามบริบทวิทยาศาสตร์

ทุนวิจัยควรเป็นโปรแกรมวิจัยที่ใช้เวลาต่อเนื่อง 4-5 ปี เพราะการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีมักใช้เวลา 5-10 ปี แต่ต้องประเมินผลทุกปี และงานวิจัยด้านการเกษตรนี้มีองค์ประกอบ คือ การทำด้าน Basic, Apply, Adaptive research งานจะมีลักษณะเกื้อหนุนกัน (Complementary) การสนับสนุนงานวิจัยจึงต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงดังกล่าว การวิจัยด้านเทคโนโลยีชีวภาพถือเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จของงานวิจัยภาคเกษตร

ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบวิจัยตามบริบทเชิงนโยบาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยต้องชัดเจนว่าเพื่อ “ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (economic growth)” หรือ “กระจายรายได้” หรือ “เกษตรยั่งยืน” การวิจัยควรเน้นการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ วัตถุประสงค์ทางสังคมควรใช้นโยบายด้านอื่นมากกว่านโยบายด้านวิจัยที่ได้ผลโดยตรงจะดีกว่า การวิจัยด้านความเปราะบางของชาวนาในเขตยากจน และวิจัยด้านนิเวศควรประเมินค่าให้มากที่สุดถ้าใช้นโยบายวิจัย

ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบวิจัยตามบริบทเชิงสถาบัน

หน่วยงานวิจัยของไทยเป็นแบบแยกกัน โครงสร้างการวิจัยของแต่ละองค์กรต่างกัน กระทรวงเกษตรฯควรเป็นงานวิจัยแบบประยุกต์ทั้งแบบ commodity based และ discipline based ส่วนมหาวิทยาลัยเป็นวิจัยแบบ discipline และ multi-discipline เน้นการเรียนการสอนและสร้างองค์ความรู้ จึงต้องมีหน่วยงานกลาง (National Agricultural Research Center) เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางจัดสรรทุนวิจัยให้เหมาะสมอย่างมีทิศทางชัดเจนและสอดคล้องกัน

ข้อเสนอแนะด้านนโยบายการวิจัย

ในส่วนของงบประมาณด้านวิจัยต้องยกเพิ่มขึ้นให้เป็น 1% ของจีดีพีเกษตรภายใน 3 ปี และ 1.5% ของจีดีพีเกษตรภายใน 6 ปี และ 2.0% ของจีดีพีเกษตรภายใน 10 ปี แต่ปัญหาสำคัญคือขาดแคลนนักวิจัย และด้วยจากการที่เงินวิจัยมาจากแหล่งเงินงบประมาณอย่างเดียว จึงต้องมีค่าธรรมเนียมวิจัยและตั้งกองทุนด้านพืชและสัตว์ส่งออกทุกชนิด ต้องเก็บค่าส่งออกสินค้าต่างๆ เข้ามาเป็นเงินสมทบการวิจัย

การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรจัดสรรทุนและหน่วยงานวิจัย ความจำเป็นในการปฏิรูประบบวิจัยเกษตรของประเทศ ยุทธศาสตร์การวิจัยเหมือนกับ “แผนพัฒนาเศรษฐกิจ” ที่เป็นเพียงกรอบการพัฒนาแบบกว้างๆ หน่วยงานจะวิจัยจะอ้างได้ว่าสอดคล้องกับ “ยุทธศาสตร์ชาติ” ยังไม่มีการสร้างและพัฒนา “ขีดความสามารถ” ขององค์กรให้ทุนวิจัยในการจัด

ลำดับความสำคัญของการวิจัย ไม่มีการประเมินผลกระทบเมื่อเสร็จสิ้นโครงการตลอดจนการสร้างฐานข้อมูลเพื่อประโยชน์ดังกล่าว ซึ่งในปีที่ผ่านมาจะแก้ปัญหาโดยการจัดตั้งองค์กรใหม่ๆ แต่ยังไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งของการวิจัยได้ ในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรจัดสรรทุน มีแนวทางปฏิรูปองค์กร 2 แนวทาง คือ (1) ให้สภาวิจัยรับภาระหน้าที่การจัดสรรทุนวิจัยเหมือนปัจจุบัน แต่เพิ่มอำนาจและขีดความสามารถสภาวิจัยเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้จัดสรรทุนวิจัยให้แก่หน่วยงานต่างๆ โดยโอนบทบาทการจัดสรรทุนวิจัยให้นักวิจัยรายบุคคลนั้นไปยังหน่วยงานให้ที่อื่นหรือจัดตั้ง National Agricultural Research Council ที่อิสระจากราชการ แต่ต้องยุบรวมกับสภาวิจัย ซึ่งมีข้อดี คือ มีองค์กรรับผิดชอบนโยบายการวิจัยและพัฒนาเกษตรและอาหารโดยตรง แต่ข้อเสียคือสิ้นเปลืองงบประมาณ (2) การสร้างความเข้มแข็งให้หน่วยงานวิจัยของรัฐต้องมีการปฏิรูประบบแรงจูงใจและ career path ของนักวิจัยในระบบราชการ ยอมให้มีเงินค่าตอบแทนพิเศษในการวิจัย ลดความเหลื่อมล้ำกับผู้บริหารที่มีเงินประจำตำแหน่ง สร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการวิจัย การร่วมมือกับเกษตรกรและต่างประเทศให้ความสำคัญกับงานวิจัยในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น รวมทั้งการเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมวิจัยและการเพิ่มแปลงทดลองในไร่นาของเกษตรกร ซึ่งประเทศไทยทำด้านนี้น้อยการถ่ายโอนหน้าที่การส่งเสริมการเกษตรให้ส่วนงานท้องถิ่น ต้องมีการแลกเปลี่ยนและทำงานวิจัยร่วมกับนักวิจัยต่างชาติในต่างประเทศ มีทุนวิจัยว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ

ในการสร้างความเข้มแข็งของนักวิจัยในมหาวิทยาลัยนั้น ควรเป็นมหาวิทยาลัยที่สร้างโปรแกรมวิจัยที่เน้นปัญหาของแต่ละพื้นที่ และอาจารย์รุ่นใหม่ไม่ต้องเขียน proposal ขอทุน แต่ให้ทำงานกับโปรแกรมวิจัยได้เลย เพิ่มทุนการศึกษาและแรงจูงใจให้นักศึกษาปริญญาโท-เอกด้านเกษตร ปรับระบบเลื่อนตำแหน่งวิชาการให้คำนึงถึงผลงานการพัฒนาเทคโนโลยีและงานวิจัยส่งเสริมที่ใช้เวลานานและต้องทำงานเป็นหมู่คณะ ต้องให้ได้รับความสำคัญใกล้เคียงกับการเขียนบทความวิชาการในวารสารต่างประเทศ การจ้างอาจารย์อาวุโสที่เกษียณควรให้มาเป็นที่ปรึกษางานวิจัย (mentor) และที่ปรึกษางานวิทยานิพนธ์ไม่ควรทำหน้าที่มาสอนเป็นหลัก

ในเรื่องการวิจัยและพัฒนาชุมชน หน่วยงานวิจัยต้องเน้นชุมชน เน้นกลุ่มเกษตรกร แต่ไม่ควรทำเป็นเพียงการตั้งกลุ่มและแจกของเท่านั้น งานวิจัยในชุมชนเป็นงานขนาดเล็ก สิทธิบัตรเป็นของรัฐ ทำให้ขาดแรงจูงใจวิจัย ปัญหาสำคัญคือโจทย์ไม่มีประเด็นสำคัญ งานวิจัยไม่ต่อเนื่อง มีการลอกเลียนแบบงานวิจัย ขาดการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ขาดการเก็บข้อมูลทุกจังหวัด ต้องมีทฤษฎีที่ได้จากความคิดข้อเสนอแนะจากอาจารย์อาวุโสกับข้อเท็จจริง ควรแบ่งภาพการวิจัยออกเป็นช่วง แต่ให้เห็นภาพใหญ่ว่าวันนี้จะทำอะไร วัตถุประสงค์ต้องชัดเจน ได้รับความร่วมมือจากเกษตรกร และต้องเชื่อมโยงไปถึงชุมชนในระดับประเทศสู่นานาชาติ เป้าหมายใหญ่ในการวิจัยด้านเกษตรคือ การอยู่ดีกินดีของชาวเกษตรกรและผู้บริโภคทั้งปัจจุบันและอนาคต การอนุรักษ์ทรัพยากรทางการเกษตรซึ่งจะมีคุณค่ามากโดยการใช้อย่างยั่งยืน รู้จักการอนุรักษ์ เช่น กุ้งกุลาดำ มีการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทั้งระยะสั้นยาว ประเด็นที่วิจัยที่ควรให้ความสำคัญคือ เพิ่มผลิตภัณฑ์ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และการตลาด เน้นการเพิ่มรายได้เกษตรกรต่อหัว เพราะยังเป็นเกษตรกรรายเล็ก แนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เกษตรกรจะร่วมในการกำหนดโจทย์วิจัย ร่วมการสร้างฐานข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และมีการแก้ไขปัญหาร่วมกันในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

นิพนธ์ พัวพงศกร. 2557. ทิศทางการพัฒนาด้านการเกษตรและการวิจัยเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง. ใน: การประชุมวิชาการเกษตร ครั้งที่ 15 งานวันเกษตรภาคอีสานประจำปี 2557 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น วันที่ 28 มกราคม 2557.